

šel v okvir Prusije. Nacistično poimenovanje je bilo najprej Reichsgau Posen, kasneje Wartheland. Temu so nacisti priključili še Lodž ter njegovo širše območje.

Vprašanja, ki jih knjiga med drugim zajema, so: pogled na zgodovinsko genezo nacistične naselitvene koncepcije, oris nacistične narodnostne ter tudi siceršnje politike na nakazanem pa tudi na širšem poljskem prostoru, še zlasti v letih 1939/40, tudi pozneje, prikaz nacističnih organov in organizacij, ki so izvajale nemško kolonizacijo (ob sočasnem pregonu Poljakov), odnos do Židov, prisilno odhajanje Poljakov na delo v Nemčijo ter, končno, prikaz nacističnih načrtov o agrarnem razvoju področja, o katerem govorimo.

Tako kot za slovenski prostor, je tudi za tega poljskega veljalo, da so se sestavine prihodnjega nacističnega pogleda pričele oblikovati že v preteklem stoletju. Predvsem pa je bil namen tretjega rajha čimprej očistiti anektirani del Poljske poljskega elementa. Tu so mu bila dobrodošla vsa sredstva: izgon Poljakov (in Židov) na območje Kongresne Poljske (oziroma generalnega gubernementa), prisilen odgon poljske delovne sile v notranjost rajha, vrsta diskriminacij kot omejevanje poljske posesti in podobno. Na anektiranem (»vključenem«) območju naj bi po nacističnih načrtih ostal le rasno čist ter germanizaciji namenjen ostanek poljskega življa. Da pa ni v letih vojne prišlo še do večjega izganjanja Poljakov, je bil vzrok predvsem v vojaških potrebah; v začetku so bile to priprave za vojaški napad na Sovjetsko zvezo (komunikacije, ki so vodile na vzhod in jih je vojska nujno potrebovala) ter potrebe vojne industrije po delovni sili. Tako kot na Slovenskem Stajerskem in Gorenjskem so nacisti skušali z izključno uveljavitvijo nemških krajevnih imen ter z odstranitvijo ostalih vidnih znakov poljske prisotnosti tudi optično germanizirati anektirani prostor. Tudi tisti Poljaki, ki so zaradi vojaških potreb začasno ostali na tem prostoru, naj bi bili po koncu vojne pregnani iz nemškega rajha. Generalni gubernement naj bi bil po nacistični zamisli rezervoar nekvalificirane delovne sile, sicer pa bi bilo (po napadu na Sovjetsko zvezo) treba po eni zamisli pregnane Poljake pognati v Sibirijo, po drugi pa primerno razpršiti, saj bi v nasprotnem primeru lahko predstavljali objektivno nevarnost za tretji rajh. Skupaj s pregoni so šle tudi plenitve poljske in židovske posesti, namenjene nemškim kolonistom.

Tem je v knjigi posvečen dokajšnji prostor. Nacisti so jih pritegovali (enako kot pred napadom na Sovjetsko zvezo) iz baltskih dežel, iz ostalega poljskega prostora, Besarabije, Bukovine in od drugod, kasneje pa se je temu priključila še težnja, naseliti na nekdanjo poljsko posest odpuščene vojake (invalidi). Knjiga prikazuje dejavnosti posameznih nacističnih uradov in služb (te so bile še zlasti povezane z Himmlerjevimi imenom), ki so načrtovale in izvajale vsestransko germanizacijo tega dela poljskega prostora.

V celoti gre za delo, poučno tudi za našega bralca, tudi zato, ker se je na tem področju med drugo svetovno vojno znašel marsikateri Slovenec.

Tone Zorn

Pierre Clostermann, **Nebo v plamenih**. Mladinska knjiga, Ljubljana 1978, 189 strani.

Paul Brickhill, **Sklati zvezde z neba**. Mladinska knjiga, Ljubljana 1978, 344 strani.

Richard Bach, **Podarjena krila**, Mladinska knjiga, Ljubljana 1978, 266 strani.

Zbirka založbe Mladinska knjiga »Ti vražji fantje v letcih škatlah« si je s svojimi tremi knjigami s področja letalstva na leto pridobila velik krog bralcev. Poljudno pisana dela so tudi marsikateremu nestrokovnjaku približala ta zanimivi svet, tako njegovo današnje stanje kot tudi zanimiva poglavja iz zgodovine njegovega razvoja. Zalostno, toda resnično je, da dolguje letalstvo velik del svojega razvoja prav bogu Marsu in da je največje korake naprej naredilo prav v klavnicah velikih vojn. Ni slučajno, da večina knjig iz te zbirke posega v čas prve in druge svetovne vojne.

Tako je tudi z obema knjigama iz letnika 1978, ki nas kot zgodovinarje posebej zanimata, z delom Pierra Clostermanna in Paula Brickhilla. Delo Richarda Bacha, za katerega naj mimogrede omenimo, da je avtor znane knjige Jonathan Livingston galeb, ima predvsem literarno vrednost.

Pierra Clostermanna nam ni treba posebej predstavljati. Njegova avtobiografija iz časov druge svetovne vojne (Leteči cirkus) nam je vsem dovolj znana. To-

krat največji francoski zračni as druge svetovne vojne ne govori o sebi. Niza nam vrsto izsekov iz krvave drame v letih 1939—1945, prikazuje drobce »plamenečega neba« od razsula Francije leta 1940 do zadnjega poleta japonskih kamikaz v senci apokaliptičnih gob Hirošime in Nagasakija. Pozoren bralec se bo nekaterih izmed teh zgodb spomnil. Prva o Franciji je bila objavljena v reviji Krila, nekaj drugih pa v Tedenski tribuni.

Poleg umetniške vrednosti imajo zgodbe tudi svoje trdno zgodovinsko jedro. Preden jih je napisal, je avtor proučil dokumente iz arhivov vseh v vojno vpletenih strani. Uspelo mu je oživeti sicer suhoparne številke vojnih komuniquejev, vdahnil jim je življenje. Tako postajamo bralci priče junaških in brezuspešnih poskusov francoskih in ameriških letalcev, ki so skušali zadržati plaz nemških in japonskih zračnih armad, herojske obrambe Malte pred letalskimi napadi Osi, podvigov pripadnikov francoskih letalskih sil, ki so se bojevali na strani zaveznikov in zadnjih obupanih naporov ostankov nemških in japonskih letalskih sil, ki so na ognjenem nebu druge svetovne vojne tudi izgoreli.

Med te zgodbe posameznikov je vtakano tudi splošno dogajanje. Pisec je tako uspel izredno precizno orisati tragedijo poljske varšavske vstaje leta 1944, ki jo povezuje s prikazom nadčloveških naporov posadk poljskih bombnikov, ki so skušali za vsako ceno prinesiti pomoč varšavskim upornikom. Posebne predstavitve so deležna tudi nekatera letala, ki so igrala pomembno vlogo v krvavi predstavi druge svetovne morije: japonski zero, angleški mosquito, ameriški lightning, nemški messerschmitt 262. Številne fotografije pomembno dopolnjujejo delo.

Delo Paula Brickhilla je biografski roman o angleškem lovskem pilotu Douglasu Baderju, ki po številu sestreljenih sovražnih letal ni sodil v sam vrh zračnih asov te države, bil pa je pomemben taktični teoretik in pobudnik uporabe velikih zračnih formacij lovcev in, kar je najpomembnejše, stoodstotni invalid brez obeh nog. Vse svoje zračne zmage je dosegel z umetnima protezama. Pisec razgrinja pred nami vso življenjsko pot te tako enkratne in v marsičem protislovne osebnosti, njegovo precej petelinje in že skoraj preveč samozavestno obnašanje, ki je skupaj s prevelikim tveganjem pripeljalo do letalske nesreče, v kateri je izgubil nogi, njegovo nečloveško zagrizenost, s katero je premagal svojo nesrečo, se naučil hoditi in letati s protezama in si spet priboril povratek na nebo, njegove podvige v zračnih bojih in pri spopadih z birokracijo na zemlji ter njegovo nezlomljivo in večkrat hudo izzivalno vedenje v nemških ujetniških taboriščih, kamor je prišel, ko so ga sestrelili nad Francijo. Dovolj je omeniti, da so ga končno poslali v zloglasno ujetniško taborišče za »nepoboljšljive« v gradu Kolditz.

Zgodovinarja bo v tem biografskem romanu še posebej pritegnil prikaz bitke za Anglijo, v kateri je Bader aktivno sodeloval in ima kot teoretik uporabe velikih lovske formacij tudi pomemben delež pri tej prvi zmagi nad nacistično Nemčijo. Kljub trmastemu upiranju zagovornikov starega načina napadov z majhnim številom letal, ki se niso mogla hkrati učinkovito spopasti z lovsko zaščito nemških bombnikov in le-te ustavljati, je uspel prodreti s svojo zamisljivo velikih zračnih jat spitfireov in hurricanov, ki so zadale odločilne udarce Göringovi Luftwaffe. Poleg zmage nad svojo invalidnostjo je ta taktika največji Baderjev življenjski uspeh.

Andrej Vovko

System eines internationalen Volksgruppenrechts. 3. del: Sonderprobleme des Schutzes von Volksgruppen und Sprachminderheiten. Uredil in izdal Theodor Veiter, založil Wilhelm Braumüller, Wien 1978, 347 strani.

Čeprav je zbornik, o katerem poročamo, namenjen predvsem mednarodnopravni problematiki, prinaša marsikaj zanimivega tudi za zgodovinarja, saj se pravna problematika dopolnjuje s konkretnim položajem posameznih evropskih manjšin. Deli take vrste sta na primer v zborniku objavljeni razpravi znanega manjšinskega izvedenca Heinza Klossa ter Dimitrija S. Constantopolusa o nekaterih aspektih manjšinskega šolstva, ali pa pogled na vprašanja uporabe uradnega jezika v javnem življenju po posameznih evropskih državah Friedricha Korkischa. Boris Meissner razpravlja o sovjetskih pogledih na vprašanje narodnosti in na federalizem v Sovjetski zvezi.

Še posebej bi ob drugih prispevkih omenili razpravo Theodorja Veiterja o novem avstrijskem narodnostnem (manjšinskem) pravu. Razprava vodi med dela tiste vrste, ki pomenijo prispevek k poznavanju današnjega položaja slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem ter se kot taka še zlasti živo dotika problematike manjšinskega varstva pri naši severni sosedu. Razprava je zanimiva tudi za